

Włodzimierz Bonusiak

prof. dr hab., emerytowany profesor Uniwersytetu Rzeszowskiego
ORCID: 0000-0002-6495-1003

UKRAINA-POLSKA: NADZIEJA NA POWRÓT DO „STRATEGICZNEGO PARTNERSTWA”

Wprowadzenie

Wybór Wołodymyra Zełenskiego na prezydenta Ukrainy przez część politologów i historyków polskich został przyjęty z zaciekawieniem, z racji na jego nikłe doświadczenie na arenie międzynarodowej, jak również z nadzieją, że być może będzie on prowadził wobec Polski politykę odmienną od jego poprzedników: Wiktora Juszczuki i Petra Poroszenki. Zainicjowali oni i prowadzili ukraińską politykę historyczną, która naraziła na szwank dotychczasowe stosunki polsko-ukraińskie, a równocześnie spowodowała ze strony polskiej zaostrenie pretensji wobec Ukrainy.

Celem artykułu jest przedstawienie na tle wzajemnych stosunków z lat 2015–2019 próby odpowiedzi na pytanie o szanse na ponowne zbliżenie między Polską a Ukrainą. Czy nowy prezydent Ukrainy faktycznie chce zbliżenia z Polską? Czy zarówno strona ukraińska, jak i polska są zainteresowane nie tylko normalizacją, ale ponownym strategicznym partnerstwem? Na te pytania odpowiedzą konkretne czyny realizowane przez obydwa państwa, a ściślej rzecz biorąc przez ich elity polityczno-naukowe.

Wybrane wydarzenia, które miały największy wpływ na wzajemne relacje

„Nie odwilż w relacjach, a przełom, tak oceniam rezultaty pierwszego dnia mojej wizyty w Polsce”¹, napisał prezydent Ukrainy Wołodymyr Zełenski w mediach społecznościowych, po rozmowach z prezydentem Andrzejem Dudą. Pobyt w Polsce i udział w obchodach 80. rocznicy wybuchu II wojny światowej, ukraiński prezydent wykorzystał do przedstawienia poczynań, które według niego doprowadzić miały do naprawy wzajemnych stosunków. Trudno konkretnie ocenić, kiedy nastąpiło ich wyraźne ochłodzenie, a następnie faktyczne zawieszenie (poza wzajemną wymianą handlową). W porównaniu do okresu, gdy prezydentami obydwu państw byli Aleksander Kwaśniewski i Leonid Kuczma, moglibyśmy mówić wręcz o konflikcie. Wynikał on zarówno z błędów polityków obydwu stron, jak też nasilających się sporów między uczonymi, starającymi się realizować politykę historyczną, a nie wspólnie dochodzić do prawdy. Po cyklicznych seminariach polsko-ukraińskich, które trwały od 1996 r. do 2006 r. i kończyły się każdorazowo publikacją pt. *Polska–Ukraina: trudne pytania* (tomy I–XI), wydawać się mogło, że mimo faktu, iż część z nich podsumowywał komunikat o rozbieżnościach między historykami obydwu krajów, potrafili oni nie tylko dyskutować, ale i dochodzić do konsensusu.

Wizyta papieża Jana Pawła II na Ukrainie, poparcie polityków polskich dla Majdanów w 2004 r. oraz w 2014 r. wydawały się wydarzeniami, które świadczyły o realizacji w polityce międzynarodowej wskazań Giedroycia i umacnianiu „strategicznej przyjaźni” zainicjowanej przez Kwaśniewskiego i Kuczmę. Jednak już od 2007 r. narastały na Ukrainie sympatie probanderowskie, na które Polska nie zawsze potrafiła odpowiednio zareagować (budowa we Lwowie pomnika Banderzy, głębokie oburzenie Parlamentu Europejskiego na przyznanie Banderze tytułu bohatera). Stopniowo Polska traciła pozycję strategicznego partnera Ukrainy i przestawała się liczyć w Unii Europejskiej jako ekspert od spraw Europy Wschodniej. Na wzajemne stosunki niewątpliwie wpływ mieli kolejni prezydenci obydwu krajów oraz zmieniająca się sytuacja międzynarodowa.

Wpływ prezydentów ukraińskich na politykę historyczną realizowaną w ich kraju jest oczywisty. Prezydent Juszczenko (2005–2010) nadał Romanowi Szuchewyczowi w 2009 r., a Stepanowi Banderze w 2010 r. tytuły Bohaterów Ukrainy. Za prezydenta Wiktora Janukowycza (2010–2014) wyrokiem sądu tytuły te im odebrano. Kolejny prezydent Petro Poroszenko (2014–2019) powrócił do probanderowskiej polityki Juszczenki, czego jaskrawym przykładem była wizyta w Kijowie prezydenta Polski Bronisława Komorowskiego, podczas której Rada Najwyższa Ukrainy uznała UPa za organizację kombatancką, a strona polska nie

¹ kz//now, „Nie odwilż w relacjach, a przełom”. *Prezydent Ukrainy o wizycie w Polsce*, TVN24, 2.09.2019, <https://tvn24.pl/swiat/wolodymyr-zelenski-prezydent-ukrainy-spotkal-sie-z-andrzejem-duda-w-palacu-prezydenckim-ra966041-2285665> [dostęp: 11.11.2020].

zareagowała na ten jawny afront². W październiku 2018 r. Poroszenko podpisał ustawę uznającą banderowskie pozdrowienie: „Sława Ukrajini! Herojom sława!” („Chwała Ukrainie! Chwała bohaterom!”) za oficjalne pozdrowienie w ukraińskiej armii i policji. Nic więc dziwnego, że część ukraińskich historyków aktywnie włączyła się w realizację polityki historycznej. Zapominając o polsko-ukraińskich seminariach, nie tylko pomija się ich dorobek, ale także prezentuje własną zafałszowaną wersję historii. Najczęściej dotyczy ona antypolskiej akcji ukraińskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej podczas II wojny światowej. Zgodnie z banderowską propagandą twierdzono, że: to nie UPA rozpoczęło czystkę etniczną na terenie Wołynia, lecz Polacy na obszarze Chełmszczyzny i Łemkowszczyzny³; to Polacy wywołali „wojnę w czasie wojny” o charakterze wojny domowej⁴; nawet jeśli doszło do antypolskiej akcji, to była ona „słusznym gniewem” Ukraińców, przez wieki uciskanych przez Polaków⁵. Wreszcie, że winni antypolskiej akcji byli nie Ukraińcy, lecz Niemcy i partyzanci radzieccy, którzy realizowali zasadę „dziel i rządź” napuszczając obydwa narody przeciwko sobie⁶ oraz, że straty Ukraińców na Wołyniu dorównywały stratom ludności polskiej, w wyniku odwetowej akcji Polaków⁷. Te i jeszcze inne tezy z jednej strony są częściowo nieudaną próbą podważenia wyników badań polskich naukowców, którzy w osobnych publikacjach przedstawili eksterminacyjną politykę nacjonalistów ukraińskich na terenie Wołynia i województw: lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego⁸, a z drugiej – polityką historyczną odpowiadającą na zapotrzebowanie prezydentów: Juszczunki i Poroszenki.

² W. Bonusiak, *Stosunki polsko-ukraińskie po Euromajdanie*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2015, nr 2, s. 131–140.

³ A. Козицький, *Геноцид та політика масового винищення громадянського населення у ХХ ст. (причини, особливості, наслідки)*, Львів 2012.

⁴ В. В'ятрович, *Друга польсько-українська війна. 1942–1947*, Києво-Могилянська академія, Київ 2011.

⁵ В. Hud, *Ukraińcy i Polacy na Nadniestrzu, Wołyniu i w Galicji Wschodniej w XIX i pierwszej połowie XX wieku. Zarys historii konfliktów społeczno-etnicznych*, tłum. A. Korzeniowska-Bihun, M. Hud, Pracownia Wydawnicza, Zalesie Górne 2013.

⁶ J. Hrycak, *Historia Ukrainy 1772–1999*, tłum. K. Kotyńska, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin 2000.

⁷ М. Коваль, *Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945)*, Альтернативи, Київ 1999.

⁸ W. Siemaszko E. Siemaszko, *Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na ludności polskiego Wołynia 1939–1945*, t. 1–2, von borowiecky, Warszawa 2000; H. Komański, S. Siekierka, *Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na Polakach w województwie tarnopolskim 1939–1946*, „Nortom”, Wrocław [cop. 2004]; Sz. Siekierka, H. Komański, K. Bulzacki, *Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na Polakach w województwie lwowskim 1939–1947*, Wydawnictwo Stowarzyszenie Upamiętnienia Ofiar Zbrodni Ukraińskich Nacjonalistów, Wrocław 2006; Sz. Siekierka, H. Komański, E. Różański, *Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na Polakach w województwie stanisławowskim 1939–1946*, „Atla 2” – Stowarzyszenie Upamiętnienia Ofiar Zbrodni Ukraińskich Nacjonalistów „Na Rubieży”, Wrocław 2008.

Znaczący udział w realizacji tej polityki wśród historyków ukraińskich miał Wołodymyr Wiatrowycz. Ten absolwent Uniwersytetu Lwowskiego, w latach 2008–2010 był dyrektorem Archiwum Służby Bezpieczeństwa Ukrainy, a w latach 2014–2019 prezesem Ukraińskiego Instytutu Pamięci Narodowej. Na tych stanowiskach propagował ukraińską politykę historyczną, która gloryfikowała banderowców, podkreślając ich zasługi w walce o niepodległość Ukrainy, a przemilczała ich zbrodniczą działalność wobec Polaków i Żydów. Wiatrowycz nie reagował na krytykę jego tez i poglądów, mimo że polemizowali z nimi nie tylko historycy polscy, ale i ukraińscy. Zaskakujący był tylko fakt, że polski IPN wyraził zgodę na powołanie wspólnie ze swoim ukraińskim odpowiednikiem Polsko–Ukraińskiego Forum Historyków, którego pierwsze posiedzenie odbyło się w Kijowie w listopadzie 2015 r. Kolejne spotkania miały się odbywać dwa razy w roku, na przemian w Polsce i na Ukrainie. Tematyka obrad była powtórzeniem problematyki poruszanej na wspomnianych seminariach, ale nie podejmowano na nich prób wypracowania wspólnego stanowiska. Dotąd zresztą nie ukazały się drukiem referaty wygłaszane przez obydwie strony.

W lipcu 2016 r. Sejm i Senat RP przyjęły uchwały w sprawie zbrodni wołyńskiej, określając ją mianem ludobójstwa. We wrześniu tego samego roku uchwały te potępiła Rada Najwyższa Ukrainy, uznając je z kolei za „upolitycznienie historii” i przekreślenie wieloletniego dialogu historycznego. W uchwale Rady znalazł się apel „o pojednanie na zasadzie chrześcijańskiego przebaczenia” oraz o rzetelne zbadanie tragedii na Wołyniu. W październiku 2016 r. Sejm RP i Rada Najwyższa Ukrainy przyjęły Deklarację pamięci i solidarności. Jest w niej mowa o potrzebie bezstronnych badań historycznych, podjęciu szerszej przyjacielskiej współpracy badaczy, a także o powstrzymaniu sił, które prowadzą do sporu pomiędzy państwami. Założenia Deklaracji nie zostały wprowadzone w życie. W 2017 r. odbyły się jeszcze dwie edycje Polsko–Ukraińskiego Forum Historyków, po czy przestano je zwoływać⁹. Decyzje o ich przerwaniu podjął jednoosobowo Wiatrowycz. Była ona poprzedzona kolejnym konfliktem między oboma państwami.

W październiku 2017 r. na Przełęczu Wereckiej w miejscowości Kłymcza odbyła się uroczystość otwarcia specjalnie wybudowanego kompleksu upamiętniającego poległych tam w marcu 1939 r. strzelców Siczy Karpackiej. W uroczystościach tych wzięła udział wicepremier Ukrainy ds. integracji europejskiej i euroatlantyckiej Iwana Kłympusz-Cyncadze oraz kompania honorowa Sił Zbrojnych Ukrainy. Na tablicach pamiątkowych umieszczono napis: „Bohaterom Ukrainy Karpackiej rozstrzelanym przez polskich i węgierskich okupantów w marcu 1939 r.” oraz plansze informujące o rzekomej egzekucji 600 Ukraińców przez oddział Korpusu Ochrony Pogranicza. 17 października 2017 r. do polskiego

⁹ Instytut Pamięci Narodowej, III Polsko-Ukraińskie Forum Historyków – Kijów, 24–27 października 2016, <https://ipn.gov.pl/pl/nauka/polsko-ukrainskie-forum/37050,III-Polsko-Ukrainskie-Forum-Historykow-Kijow-2427-pazdziernika-2016.html> [dostęp: 17.11.2020].

Ministerstwa Spraw Zagranicznych wezwano ambasadora Ukrainy Andrija Deszczycę. W trakcie spotkania wiceminister Bartosz Cichocki przekazał ambasadorowi stanowisko polskiego rządu: „Polska nigdy nie okupowała Ukrainy. [...] Do tej pory nie został zaprezentowany żaden dowód na poparcie tezy o masowej egzekucji członków Siczy Karpackiej [...]”¹⁰. Polski MSZ domagał się zmiany napisów. Nie doczekano się oficjalnej odpowiedzi, a Wiatrowycz w specjalnym wystąpieniu stwierdził, że napisy w mauzoleum są zgodne z prawdą, ponieważ II Rzeczypospolita faktycznie okupowała Ukrainę, a liczba 600 ofiar

[...] jest obecna i wykorzystuje się ją w ukraińskiej historiografii, opiera się na relacjach świadków tamtych wydarzeń. Powinniśmy prowadzić badania, by ustalić dokładną liczbę zamordowanych żołnierzy Siczy Karpackiej. To, co miało miejsce w 1939 roku na Przełęczy Wereckiej, było zbrodnią wojenną¹¹.

Konflikt na szczeblu rządowym między Polską a Ukrainą rozpoczął się już wiosną 2017 r. Wówczas w kwietniu doszło do zdemontowania pomnika UPA w Hruszowicach. W odpowiedzi Ukraiński IPN wydał zakaz poszukiwań i ekshumacji szczątków polskich ofiar wojen i konfliktów na terytorium Ukrainy¹². Pomnik w Hruszowicach został rozebrany w akcji czynu społecznego. Decyzję tę podjął wójt gminy Stubno, podkreślając, że naruszał on co najmniej 11 aktów prawnych i nie był pomnikiem, lecz nielegalnym upamiętnieniem. Innym powodem były także względy estetyczne, a zdaniem wójta akcją popierała większość mieszkańców gminy, w tym wszyscy Polacy¹³. Decyzja wójta była kontrowersyjna i została natychmiast oprotestowana przez Związek Ukraińców w Polsce i ministra spraw zagranicznych Ukrainy.

Oficjalny konflikt między prezydentami obydwu państw miał miejsce w 2018 r. Prezydent Ukrainy Petro Poroszenko 8 lipca 2018 r. wziął udział w uroczystościach w Sahryniu – lubelskiej wsi zamieszkałej w czasie II wojny

¹⁰ MSZ RP ws. upamiętnienia żołnierzy Siczy Karpackiej na Przełęczy Wereckiej (komunikat), PAP, 17.10.2017, <https://pap-mediaroom.pl/polityka-i-spoleczenstwo/msz-rp-ws-upamietnienia-zolnierzy-siczy-karpackiej-na-przeleczy-wereckiej> [dostęp: 17.11.2020].

¹¹ R. Szoszyn, *Ukraińska wizja historii Polski*, „Rzeczpospolita”, 19.10.2017, <https://www.rp.pl/Polityka/310189890-Ukraińska-wizja-historii-Polski.html> [dostęp: 17.11.2020].

¹² Pomnik w Hruszowicach został nielegalnie wybudowany w 1994 r.; wzniesiony z piaskowca miał 4 metry wysokości. Jego kształt przypominał łuk bramy połączonej na szczycie metalowym tryzubem. Gotowe fragmenty kamienne i tablice zostały przywiezione ze Lwowa. Na płytach pomnika znajdował się napis w języku ukraińskim „Chwała bohaterom UPA/bojownikom o wolność Ukrainy”. Wymieniono także cztery kurenia UPA, działające niegdyś w regionie. Pomnik miał upamiętniać 14 członków UPA z kurenia „Żelaźniaka” którzy zginęli w walce z wojskiem polskim w pobliżu Hruszowic w 1946 r.; Pomnik UPA w Hruszowicach, Wikipedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Pomnik_UPA_w_Hruszowicach [dostęp: 17.11.2020].

¹³ A. Fortuna, *Nielegalny pomnik UPA w powiecie przemyskim rozebrany po 23 latach. Pierwsza taka akcja w Polsce [Galeria zdjęć]*, Portal Przemyski, 26.04.2017, <https://www.portal-przemyski.pl/nielegalny-pomnik-upa-w-powiecie-przemyskim-rozebrany-po-23-latach-pierwsza-taka-akcja-w-polsce-galeria-zdjec/> [dostęp: 16.11.2020].

światowej głównie przez Ukraińców i krwawo spacyfikowanej przez oddział Armii Krajowej 10 marca 1944 r. Historycy różnie szacują liczbę ofiar (od 234 do ok. 600 osób), ale są zgodni co do tego, że była to zbrodnicza akcja, której ofiarami padła ludność cywilna, głównie kobiety i dzieci. W czasie uroczystości w imieniu Ukraińców przemawiał dr Grzegorz Kuprianowicz, który pełnił funkcję przewodniczącego Towarzystwa Ukraińskiego w Lublinie. Mówił m.in.:

Przed 74 lata zginęli tu obywatele Rzeczypospolitej, ukraińscy prawosławni mieszkańcy tej ziemi, na której od stuleci żyli ich przodkowie. Zginęli oni z rąk innych obywateli Rzeczypospolitej, dlatego, że mówili w innym niż większość języku oraz byli innego wyznania. Ta zbrodnia przeciwko ludzkości popełniona została przez członków narodu polskiego – partyzantów Armii Krajowej, będących żołnierzami Polskiego Państwa Podziemnego¹⁴.

Prezydent Ukrainy swój pobyt na uroczystościach w Sahryniu traktował jako odpowiedź na udział prezydenta Dudy w uroczystościach w Ołyce, która odbywała się w tym samym dniu¹⁵. Wojewoda lubelski Przemysław Czarnek potraktował ukraińskie obchody jako prowokację podczas uroczystości 75. rocznicy tragicznej krwawej niedzieli na Wołyniu, „[...] gdzie w sposób systemowy ukraińscy nacjonałiści, bandyci, których ciężko szukać w historii świata, w sposób bestialski mordowali tysiące Polaków podczas nabożeństw religijnych”¹⁶. Zarzucił dr. Kuprianowiczowi, że zrównał 130 tys. polskich ofiar ludobójstwa z kilkuset cywilami, obywatelami narodowości ukraińskiej, którzy zginęli w Sahryniu. W konsekwencji doszedł do wniosku, że mogły zostać złamane art. 135 Kodeksu karnego oraz art. 55 ustawy o IPN i złożył zawiadomienie do prokuratury o możliwości popełnienia tych przestępstw przez dr. Kuprianowicza. Stosunkowo szybko, 9 sierpnia, prokurator lubelskiego IPN nie dopatrzył się złamania prawa przez dr. Kuprianowicza, jednak prezes IPN 30 sierpnia odwołał go z Komitetu Ochrony Pamięci Walki i Męczeństwa przy oddziale IPN w Lublinie. Wojewoda lubelski został wsparty przez szefa Kancelarii Premiera, Michała Dworczyka, który powiedział: „Trudno oprzeć się wrażeniu, że moment i sposób uczczenia osób, które zginęły w Sahryniu, był rodzajem prowokacji politycznej”¹⁷.

De facto stosunki polityczne między Polską a Ukrainą zostały zamrożone na najwyższych szczeblach obydwu państw. Nie przeszkadzało to jednak stromom w mnożeniu inicjatyw, które miały zbliżyć do siebie zarówno polityków, jak i naukowców, dziennikarzy i przedsiębiorców (przykładowo: Polsko-Ukraińskie Forum Partnerstwa, Polsko-Ukraińskie Forum Naukowe, Polsko-Ukraińskie Forum Dziennikarzy, Polsko-Ukraińskie Forum Gospodarcze). Na spotkaniach

¹⁴ B. Berdychowska, *Prokuratorem w historyka – przypadek dr. Kuprianowicza*, „Więź”, 18.09.2018, <https://wiesz.pl/2018/09/18/prokuratorem-w-historyka-przypadek-dr-kuprianowicza/> [dostęp: 11.11.2020].

¹⁵ W Ołyce zginęło 87 Polaków i 4,5 tys. Żydów, zamordowanych przez policje niemiecką i ukraińską.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

unikano podejmowania tematów, które nawiązywałyby do zachodzących konfliktów. Można jednak było zaobserwować dwa przeciwstawne sobie procesy. Z jednej strony trwały antypolskie prowokacje, najczęściej inspirowane przez Ukraiński IPN, z drugiej – powiększający się napływ Ukraińców do Polski i wzrost wzajemnych obrotów handlowych. Część tych konfliktów była zresztą tylko złośliwościami (np. niewpuszczenie na Ukrainę prof. dr hab. Czesława Partacza, znanego badacza stosunków polsko-ukraińskich przed i podczas II wojny światowej, czy zakaz wjazdu na Ukrainę dla prezydenta Przemysła). Miejsce miały również wypowiedzi szefa Ukraińskiego IPN negującego legalność polskiego cmentarza w Kijowie-Bykowni i miejsc upamiętnienia rzezi na Wołyniu oraz popierającego dążenie do zburzenia lwów na cmentarzu Orląt Lwowskich we Lwowie, jako symbolu polskości i okupacji. Zdarzały się również uszkodzenia polskich placówek dyplomatycznych, cmentarzy i konflikty przygraniczne po stronie ukraińskiej. Polska prowokowała konflikty o wiele rzadziej (np. zakaz wjazdu do Polski dla Światosława Szeremety – sekretarza ukraińskiej państwowej komisji ds. upamiętnienia żołnierzy i ofiar wojen oraz politycznych represji, protesty ambasady przeciwko propagowaniu w telewizji ukraińskiej kultu Bandery). Te obustronne działania nie miały jednak wpływu na postrzeganie Polski przez ludność Ukrainy, która od 2014 r. coraz liczniej zaczęła przybywać do Polski. Nowy Prezydent Ukrainy Zełenski, krótko po swym wyborze doprowadził do dymisji Wiatrowycza z funkcji szefa Ukraińskiego IPN. Decyzja ta została przyjęta przez stronę polską z optymizmem, że spowoduje ona polepszenie wzajemnych stosunków.

W stosunkach gospodarczych między oboma państwami najwyższe obroty odnotowano w 2013 r. (eksport z Polski – 18,019 mld zł, import do Polski – 6,981 mld, saldo – 11,038 mld zł); w 2014 r. wzajemne obroty obniżyły się aż o 27%, a w 2015 r. o kolejne 5,3%¹⁸. Był to wynik konfliktu ukraińsko-rosyjskiego, który spowodował, że gospodarka ukraińska musiała się przestawiać na zaspakajanie potrzeb wojennych. W 2016 r. sytuacja ustabilizowała się na tyle, że polski eksport na Ukrainę wzrósł o 11%, a import z Ukrainy o 19%. Dzięki porozumieniu z Unią Europejską wymiana handlowa systematycznie rosła. W 2018 r. wzajemne obroty towarowe między Polską a Ukrainą osiągnęły poziom z 2013 r., kiedy były najwyższe, a w 2019 r. już je przekroczyły¹⁹. Polscy inwestorzy ponownie zaczęli lokować swe firmy na Ukrainie i tendencja ta ma charakter rosnący. Jak już wspomniano, od 2014 r. wyraźnie widać rosnący napływ siły roboczej z Ukrainy do Polski. Według szacunków w 2019 r. w Polsce przebywało ponad

¹⁸ *Polska wraca na Ukrainę w wielkim stylu. Eksport wystrzelił*, Business Insider Polska, 9.10.2017, <https://businessinsider.com.pl/finanse/handel/polski-eksport-na-ukraine-styczen-czerwiec-2017/3gws758> [dostęp: 11.11.2020].

¹⁹ Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii. Portalu Promocji Eksportu, Informacje o gospodarce Ukrainy i polsko-ukraińskiej wymianie handlowej, 13.08.2018, <https://ukraine.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/282008,informacje-o-gospodarce-ukrainy-i-polsko-ukraińskiej-wymianie-handlowej-w-i-kwartale-2018-r-.html> [dostęp: 11.11.2020].

1,3 mln Ukraińców, z których 480 tys. płaciło składki w ZUS²⁰. W 2017 r. transfery pieniężne Ukraińców z Polski odnotowane przez banki wynosiły 11,7 mld zł²¹. Ponieważ duża część Ukraińców przewozi swe zarobki osobiście, nie można określić faktycznych rozmiarów tych transferów. Od 2014 r. widoczny jest także zwiększający się popyt w Polsce na siłę roboczą z Ukrainy. Do 2014 r. zapotrzebowanie na nią składało głównie rolnictwo. W latach następnych coraz większa liczba Ukraińców była zatrudniana w specjalizacjach wymagających wysokich kwalifikacji²². Trudno obecnie ocenić, ilu z nich zechce się na stałe związać z Polską i osiedlić w naszym kraju, ale trend taki jest widoczny, choć zdecydowana większość Ukraińców kontentuje się pobytami krótkotrwałymi do trzech lat.

Podsumowanie

Wizyta prezydenta Zełenskiego w Polsce w sierpniu 2019 r. i jego rozmowy z prezydentem Polski spowodowały zwrot we wzajemnych stosunkach. Prezydent Ukrainy zapowiedział, że gotów jest do odblokowania prac poszukiwawczych na Ukrainie i wyrażał nadzieję, że strona polska uporządkuje ukraińskie miejsca pamięci na swoim terytorium. Prezydent Zełenski zaproponował też prezydentowi Dudzie zbudowanie na granicy Ukrainy i Polski wspólnego memoriału pojednania²³. W październiku 2019 r. faktycznie odblokowano prace poszukiwawcze, a w czasie kolejnego spotkania obu prezydentów ustalono, że Polska odbuduje zdewastowaną tablicę na mogile ukraińskiej na wzgórzu Monastyr i weźmie ją pod ochronę. Obaj prezydenci wyrazili nadzieję na dalszy rozwój wzajemnych stosunków gospodarczych (dla Ukrainy Polska jest czwartym największym partnerem handlowym). Prezydent Zełenski podziękował Polsce za działania na rzecz integralności terytorialnej Ukrainy i za aktywny udział w przedłużeniu sankcji wobec Rosji²⁴. Z kolei prezydent Duda podziękował Zełenskiemu za jego „obecność i za postawę podczas uroczystości w instytucie Yad Vashem w Jerozolimie”²⁵. Podsumowania stosunków polsko-ukraińskich dokonał Prezydent Ukrainy, stwierdzając: „Udało się nam obniżyć emocje wokół wspólnej tragicz-

²⁰ Stosunki polsko-ukraińskie, Wikipedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Stosunki_polsko-ukraińskie [dostęp: 16.11.2020].

²¹ M. Jaroszewicz, *Migracje z Ukrainy do Polski. Stabilizacja trendu*, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpią, Warszawa październik 2018, s. 12.

²² Z. Chmielewska, G. Dobroczycki, A. Panuciak, *Obywatele Ukrainy pracujący w Polsce – raport z badania. Badania przeprowadzone w 2017 r.*, NBP, Warszawa 2018.

²³ *kz/now, op. cit.*

²⁴ AdRo203, *Zelenski: Polska odnowi pomnik OUN-UPA w Monastyrzu*, Wolna-polska.pl, 28.01.2020, <https://wolna-polska.pl/wiadomosci/zelenski-polska-odnowi-pomnik-oun-upa-w-monastyrzu-2020-01> [dostęp: 11.11.2020].

²⁵ (pmd), *Andrzej Duda dziękuje prezydentowi Ukrainy za postawę w Yad Vashem. Zełenski mówi o poprawie relacji z Polską*, Onet, 27.01.2020, <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/75-rocznica-wyzwolenia-auschwitz-duda-i-zelenski-spotkali-sie-w-oswiecimiu/n2sh829> [dostęp: 11.11.2020].

nej przeszłości i dziś z otwartym sercem nasze kraje idą w przyszłość; w naszych relacjach od teraz akcentujemy to, co nas łączy”²⁶.

Wołodomyr Zeleński słownie nawiązał do stwierdzeń propagowanych uprzednio przez Kwaśniewskiego i Kucznię, którzy również mówili, że należy podkreślać to co nas łączy, a nie to co nas dzieli. Starali się oni także czynnie uczestniczyć w procesie zbliżenia obu narodów, spotykając się służbowo i prywatnie kilkadziesiąt razy, inicjując wspólną serię wydawniczą poświęconą stosunkom polsko-ukraińskim i umieszczając w tomie, który ją zainicjował, specjalne przedmowy²⁷. Co najważniejsze, w 1997 r. podpisali oni wspólne oświadczenie o porozumieniu i pojednaniu, a w lipcu 2003 r. wspólne oświadczenie w związku z 60. rocznicą wydarzeń wołyńskich. Obydwaj z niepokojem obserwowali pogarszające się stosunki polsko-ukraińskie i w przeddzień wydarzeń na Wołyniu w ich 70. rocznicę zaapelowali we wspólnym oświadczeniu o pojednanie i niezagonywanie stosunków między Polakami i Ukraińcami:

[...] prosimy naszych rodaków, aby zrobili wszystko, aby uczczenie pamięci ofiar dawnych konfliktów nie stało się narzędziem do zaognienia stosunków i zmarnotrawienia dotychczasowych zdobyczy procesu pojednania między naszymi narodami²⁸.

Ich prośby, jak przedstawiono w niniejszym artykule, zostały zignorowane przez kolejnych przywódców obu państw. Siłą rzeczy prowadziło to do mnożenia konfliktów. Można jednak powiedzieć, że nie dotyczyły one w większości lokalnych porozumień między samorządami, przedsiębiorcami oraz zwykłymi ludźmi, którzy z niesmakiem w obydwu krajach obserwowali podsycane przez skrajnych nacjonalistów fobie i stereotypy. Mamy jednak szanse powrotu do stosunków z lat 90. XX i początków XXI w. Czy uda się tego dokonać – nie wiadomo.

Wspólna deklaracja prezydentów Ukrainy i Polski podpisana w październiku 2020 r. podczas wizyty Andrzeja Dudy w Kijowie świadczy o tym, że obydwu prezydentom nie brakuje chęci do unormowania stosunków i być może do ponownego strategicznego partnerstwa. Z deklaracji wynika, że ponownie mają one „charakter partnerstwa strategicznego”²⁹. Czy faktycznie będzie to nowy początek we wzajemnych stosunkach, lub chociażby kontynuacja tego co nas

²⁶ *Zeleński: udało się nam obniżyć emocje wokół wspólnej tragicznej przeszłości*, wnp.pl, 27.01.2020, <https://www.wnp.pl/parlamentarny/spoleczenstwo/zeleński-udalo-sie-nam-obnizyc-emocje-wokol-wspolnej-tragicznej-przeszłości,52210.html> [dostęp: 11.11.2020].

²⁷ *Polskie podziemie 1939–1945: Lwów – Kołomyja – Stryj – Złoczów*, red. nauk. Z. Gajowniczek et al., Centralne Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji – „Rytm”, Warszawa–Kijów 1998.

²⁸ *Kwaśniewski i Kuczma: nie zaogniamy stosunków Polacy–Ukraińcy*, Onet, 9.07.2013, <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/kwasniewski-i-kuczma-nie-zaogniamy-stosunkow-polacy-ukraincy/p3z11> [dostęp: 11.11.2020].

²⁹ *Wspólna deklaracja prezydentów Polski i Ukrainy (CAŁY TEKST)*, Kresy24.pl, 12.10.2020, <https://kresy24.pl/wspolna-deklaracja-prezydentow-polski-i-ukrainy-tekst/> [dostęp: 11.11.2020].

łączyło w latach 90., zależy w dużym stopniu od elit intelektualnych obu krajów. Liczą one, że proces normalizacji i wzajemnego zrozumienia będzie postępował. Mamy szansę, którą powinniśmy umieć wykorzystać.

Bibliografia

- AdRo203, *Zelenski: Polska odnowi pomnik OUN-UPA w Monastyrzu*, Wolna-polska.pl, 28.01.2020, <https://wolna-polska.pl/wiadomosci/zelenski-polska-odnowi-pomnik-oun-upa-w-monastyrzu-2020-01> [dostęp: 11.11.2020].
- Berdychowska B., *Prokuratorem w historyka – przypadek dr. Kuprianowicza*, „Więź”, 18.09.2018, <https://wiesz.pl/2018/09/18/prokuratorem-w-historyka-przypadek-dr-kuprianowicza/> [dostęp: 16.11.2020].
- Bonusiak W., *Stosunki polsko-ukraińskie po Euromajdanie*, Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2015, nr 2.
- Chmielewska Z., Dobroczek G., Panuciak A., *Obywatele Ukrainy pracujący w Polsce – raport z badania. Badania przeprowadzone w 2017 r.*, NBP, Warszawa 2018.
- Fortuna A., *Nielegalny pomnik UPA w powiecie przemyskim rozebrany po 23 latach. Pierwsza taka akcja w Polsce [Galeria zdjęć]*, Portal Przemyski, 26.04.2017, <https://www.portalprzemyski.pl/nielegalny-pomnik-upa-w-powiecie-przemyskim-rozebrany-po-23-latach-pierwsza-taka-akcja-w-polsce-galeria-zdjec/> [dostęp: 16.11.2020].
- Hrycak J., *Historia Ukrainy 1772–1999*, tłum. K. Kotyńska, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin 2000.
- Hud B., *Ukraińcy i Polacy na Nadzieprzu, Wołyniu i w Galicji Wschodniej w XIX i pierwszej połowie XX wieku. Zarys historii konfliktów społeczno-etnicznych*, tłum. A. Kozłowska-Bihun, M. Hud, Pracownia Wydawnicza, Zalesie Górne 2013.
- Instytut Pamięci Narodowej, III Polsko-Ukraińskie Forum Historyków – Kijów, 24–27 października 2016, <https://ipn.gov.pl/pl/nauka/polsko-ukrainskie-forum/37050,III-Polsko-Ukraińskie-Forum-Historykow-Kijow-2427-pazdziernika-2016.html> [dostęp: 17.11.2020].
- Jaroszewicz M., *Migracje z Ukrainy do Polski. Stabilizacja trendu*, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, Warszawa październik 2018.
- Komański H., Siekierka Sz., *Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na Polakach w województwie tarnopolskim 1939–1946*, „Nortom”, Wrocław [cop. 2004].
- Kwaśniewski i Kuczma: *nie zaogniajmy stosunków Polacy–Ukraińcy*, Onet, 9.07.2013, <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/kwasniewski-i-kuczma-nie-zaogniajmy-stosunkow-polacy-ukraincy/p3z11> [dostęp: 11.11.2020].
- kz/now, „Nie odwiłż w relacjach, a przelom”. *Prezydent Ukrainy o wizycie w Polsce*, TVN24, 2.09.2019, <https://tvn24.pl/swiat/wolodymyr-zelenski-prezydent-ukrainy-spotkal-sie-z-andrzejem-duda-w-palacu-prezydenckim-ra966041-2285665> [dostęp: 11.11.2020].
- Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii. Portalu Promocji Eksportu, Informacje o gospodarce Ukrainy i polsko-ukraińskiej wymianie handlowej, 13.08.2018, <https://ukraine.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/282008,informacje-o-gospodarce-ukrainy-i-polsko-ukrainskiej-wymianie-handlowej-w-i-kwartale-2018-r-.html> [dostęp: 11.11.2020].

- MSZ RP ws. upamiętnienia żołnierzy Siczy Karpackiej na Przełęczy Wereckiej (komunikat), PAP, 17.10.2017, <https://pap-mediaroom.pl/polityka-i-spolesczenstwo/msz-rp-ws-upamietnienia-zolnierzy-siczy-karpackiej-na-przeleczy-wereckiej> [dostęp: 17.11.2020].
- (pmd), Andrzej Duda dziękuje prezydentowi Ukrainy za postawę w Yad Vashem. Zelen-ski mówi o poprawie relacji z Polską, Onet, 27.01.2020, <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/75-rocznica-wyzwolenia-auschwitz-duda-i-zelenski-spotkali-sie-w-oswiecimiu/n2sh829> [dostęp: 11.11.2020].
- Polska wraca na Ukrainę w wielkim stylu. Eksport wystrzelił, Business Insider Polska, 9.10.2017, <https://businessinsider.com.pl/finanse/handel/polski-eksport-na-ukraine-styczen-czerwiec-2017/3gws758> [dostęp: 11.11.2020].
- Polskie podziemie 1939–1945: Lwów – Kołomyja – Stryj – Złoczów, red. nauk. Z. Gajow-niczek et al., Centralne Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administra-cji – „Rytm”, Warszawa–Kijów 1998.
- Pomnik UPA w Hruszowicach, Wikipedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Pomnik_UPA_w_Hruszowicach [dostęp: 17.11.2020].
- Siekierka Sz., Komański H., Bulzacki K., *Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na Polakach w województwie lwowskim 1939–1947*, Wydawnictwo Stowarzyszenie Upamiętnienia Ofiar Zbrodni Ukraińskich Nacjonalistów, Wrocław 2006.
- Siekierka Sz., Komański H., Różański E., *Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na Polakach w województwie stanisławowskim 1939–1946*, „Atla 2” – Stowarzyszenie Upamiętnienia Ofiar Zbrodni Ukraińskich Nacjonalistów „Na Rubie-ży”, Wrocław 2008.
- Siemaszko W., Siemaszko E., *Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na ludności polskiego Wołynia 1939–1945*, t. 1–2, von borowiecky, Warszawa 2000.
- Stosunki polsko-ukraińskie, Wikipedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Stosunki_polsko-ukraińskie [dostęp: 16.11.2020].
- Szoszyn R., *Ukraińska wizja historii Polski*, „Rzeczpospolita”, 19.10.2017, <https://www.rp.pl/Polityka/310189890-Ukraińska-wizja-historii-Polski.html> [dostęp: 17.11.2020].
- Wspólna deklaracja prezydentów Polski i Ukrainy (CAŁY TEKST), Kresy24.pl, 12.10.2020, <https://kresy24.pl/wspolna-deklaracja-prezydentow-polski-i-ukrainy-tekst/> [dostęp: 11.11.2020].
- Zelen-ski: udało się nam obniżyć emocje wokół wspólnej tragicznej przeszłości, wnp.pl, 27.01.2020, <https://www.wnp.pl/parlamentarny/spolesczenstwo/zelenski-udalo-sie-nam-obnizyc-emocje-wokol-wspolnej-tragicznej-przeszlosci,52210.html> [dostęp: 11.11.2020].
- Козицький А., *Геноцид та політика масового винищення громадянського населення у ХХ ст. (причини, особливості, наслідки)*, Літопис, Львів 2012 [Kozic'kij A., *Genocid ta politika masovogo vinišennâ gromadâns'kogo naseleonnâ u ХХ st. (pričini, osoblivosti, naslidki)*, Litopis, L'viv 2012].
- В'ятрович В., *Друга польсько-українська війна. 1942—1947*, Києво-Могилянська академія, Київ 2011 [V'atrovič V., *Druga pol's'ko-ukraïns'ka vijna. 1942—1947*, Kiëvo-Mogilâns'ka akademiâ, Kiïv 2011].
- Коваль М., *Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945)*, Альтернативи, Київ 1999 [Koval' M., *Ukraïna v Drugij svitovij i Velikij Vîtčiznânij vijnah (1939–1945)*, Al'ternativi, Kiïv 1999].

Poland – Ukraine: hope for a return to a „strategic partnership”

Successive presidents of Ukraine Viktor Yushchenko and Petro Poroshenko have changed their relations between Poland and Ukraine with their pro-flag policy. In implementing historical policy, they preferred anti-Polish people and those who carried out propaganda propagated by Banderites during World War II. Already during the war, the Banderites negated their participation in genocidal activities against Poles and Jews, and at present some Ukrainian historians deny that it was genocide, and if confess to anti-Polish action, they try to justify it with various arguments. The new president of Ukraine Volodymyr Zeleński wants to refer to the period when both countries talked about strategic partnership and should be wished that it would not end only on intentions.

Key words: presidents of Poland and Ukraine, anti-Polish and pro-Banderian events, historical policy

Ukraina–Polska: nadzieja na powrót do „strategicznego partnerstwa”

Kolejni prezydenci Ukrainy – Wiktor Juszczenko i Petro Poroszenko, swoją probanderowską polityką doprowadzili do zmiany wzajemnych relacji między Polską a Ukrainą. Realizując politykę historyczną preferowali osoby, które podsycaly antypolskie nastroje i realizowały propagandę oraz skłaniały się ku narracji szerzonej przez banderowców w czasie II wojny światowej. Już w czasie wojny banderowcy negowali swój udział w ludobójczych działaniach wobec Polaków i Żydów. Obecnie część historyków ukraińskich zaprzecza, że było to ludobójstwo, a jeśli przyznają oni, że doszło do antypolskiej akcji to stara się ją usprawiedliwić przy pomocy najróżniejszych argumentów. Nowy prezydent Ukrainy Wołodymyr Zeleński swym działaniem chce nawiązać do okresu, kiedy to oba kraje mówiły o strategicznym partnerstwie i należy mu życzyć, aby nie skończyło się tylko na zamiarach.

Słowa kluczowe: prezydenci Polski i Ukrainy, antypolskie i probanderowskie wydarzenia, polityka historyczna